

70-letnica univerzitetnega študija gozdarstva v Sloveniji: razvoj in izzivi

70 Years of University Study of Forestry in Slovenia: Development and Challenges

Andrej BONČINA¹

Izvleček:

Bončina, A.: 70-letnica univerzitetnega študija gozdarstva v Sloveniji: razvoj in izzivi; *Gozdarski vestnik*, 78/2020, št. 1. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 9. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

V prispevku so opisani mejniki v razvoju študija gozdarstva v Sloveniji, temeljne značilnosti pedagoškega in razvojnega dela Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire ter nakazani razvojni izzivi. Univerzitetni študij gozdarstva se je začel leta 1949 v okviru Agronomske in gozdarske fakultete. Od začetka študija gozdarstva do danes je oddelek vzgojil več kot 2400 gozdarskih strokovnjakov, ki so zaznamovali razvoj gozdarstva v Sloveniji pa tudi stanje gozdov in podobo slovenskih krajin. Od ustanovitve do danes je oddelek bistveno prispeval k poznavanju gozdnih ekosistemov v Sloveniji, socio-ekonomskih razmer gozdnih posestnikov in družbenega okolja gozdarstva, razvoju gozdarskih disciplin in oblikovanju »slovenske gozdarske šole«. Temeljne aktivnosti oddelka – pedagoško, raziskovalno in razvojno delo – sedaj potekajo v znatno drugačnih okoljskih, socialnih, ekonomskih in tehnoloških razmerah, kot so vladale nekoč. Predvsem spremembe okoljskih razmer zbujejo zaskrbljenost glede prihodnosti gozdov v Sloveniji. Podnebni scenariji so zaskrbljujoči, tveganja in negotovosti pri gospodarjenju z gozdovi se večajo. Nujno je prilagajanje gozdov in gospodarjenja z njimi, sicer bo v naslednjih desetletjih ogroženo zagotavljanje proizvodnih, ekoloških in socialnih funkcij gozda. Za prilagajanje je potrebno novo znanje, ki ga lahko zagotovijo le nove raziskave. Njihovi izsledki so skupaj s tujimi in domačimi izkušnjami podlaga za dopolnjevanje pedagoških vsebin in upravljanja gozdov.

Ključne besede: Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Biotehniška fakulteta, pedagoško, raziskovalno in razvojno delo

Abstract:

Bončina, A.: 70 Years of University Study of Forestry in Slovenia: Development and Challenges; *Gozdarski vestnik* (Professional Journal of Forestry), 78/2020, št. 1. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 9. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

The milestones in the development of university study of forestry in Slovenia and basic characteristics of pedagogic and development work of the Department of Forestry and Renewable Forest Resources are described and the developmental challenges indicated in this article. University study of forestry began in 1949 in the framework of Faculty of Agronomy and Forestry. From the beginning of the forestry study until today, the department has trained over 2400 forestry experts. They have marked the development of forestry in Slovenia as well as the condition of forests and image of Slovenian landscapes. From its establishment up to now, the department has significantly contributed to the knowledge of forest ecosystems in Slovenia, social and economic situations of forest owners and social environment of the forestry, development of the forestry discipline and forming of the "Slovenian forestry school". The basic activities of the department – pedagogic, research and developmental work – nowadays take place in environmental, social, economic and technological conditions that differ considerably from the past ones. Above all, the changes of the environmental conditions arouse concern about the future of forests in Slovenia. Climate scenarios are alarming; risks and uncertainty in forest management are increasing. Adjustment of forests and forest management is urgent, or ensuring of production, ecological and social functions of the forest will be endangered in the coming decades. New know-how is needed for the adjustment and only new researches can ensure it. Their findings together with foreign and local experiences form the basis for the complement of pedagogic topics and forest management.

Key words: Department of forestry and renewable forest resources, Biotechnical faculty, pedagogical, research and developmental work

¹ Prof. dr. A. B., Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire. Večna pot 83, SI-1000 Ljubljana, Slovenija. andrej.boncina@bf.uni-lj.si

1 UVOD

Obletnice so pogosto čas za premislek o prehojeni poti in novih ciljih. Ob 70-letnici študija gozdarstva v Sloveniji je smiselno opisati razvoj študija ter izpostaviti značilnosti sedanjega delovanja Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire ter aktualne razvojne izzive. Oddelek je sestavni del Univerze v Ljubljani, ki praznuje sto let obstoja. To je dodaten razlog za premislek o delovanju oddelka.

2 RAZVOJ ŠTUDIJA GOZDARSTVA

Pred sedemdeseti leti se je na študij gozdarstva vpisala prva generacija študentov. Leta 1949 se je Agronomska fakulteta, ki je bila ustanovljena dve leti prej, preimenovala v Agronomsko in gozdarsko fakulteto (Gazvoda, 2017). Pobude za ustanovitev gozdarske fakultete so precej starejše, segajo v čas med obema svetovnjima vojnama. Razloga za pobude sta bila predvsem pomanjkanje gozdarskih strokovnih kadrov in zelo slabo stanje gozdov. Gozdarskega kadra je bilo malo, šolal se je predvsem v Zagrebu, na Dunaju in v Pragi. Večina zasebnih gozdov je bila v slabem stanju; odsevali so težke socialnoekonomske razmere med gozdnimi posestniki in tudi odsotnost gozdarske službe (Čokl, 1941; Šivic, 1941a). Povprečni hektarski prirastki in lesne zaloge so zaradi čezmerne rabe dosegali le tretjino sedanjih. Takole Šivic (1941b: 40) opisuje razloge za stanje gozdov na velikem gozdarskem zboru (Anketa), ki je potekal v času tik pred začetkom druge svetovne vojne: »Povod za čezmerno izkoriščanje gozdov so razne okoliščine. Med te spadajo: nepoučenost, nerazsodnost, nesreče v gospodarstvu ali v družini, ujme, gozdni požari, siromaštvo, dolgovi in visoke obresti, visoke davščine vseh vrst, dolgoletna svetovna gospodarska kriza; pa tudi pravde, desinteresanost meščana, ki je podedoval gozd na podeželskem posestvu, previsoke cenoitve posestev ob dedovanju, tako da dedič, ki prevzame posestvo, zabrede v dolgove, ko izplača delež sodedičem, spekulativni nakupi gozdov in dr.« Kako velike in iskrene so bile takratne želje za ustanovitev gozdarske fakultete, ponazarja odločitev znanega planinskega delavca, dr. Josipa Oblaka, ki je leta 1926 v oporoki zapustil gozd na Brezovici bodoči gozdarski fakulteti (Winkler in Malnar, 2000).

Po drugi svetovni vojni sta postala gozdarstvo in lesarstvo z nekaterimi drugimi industrijskimi panogami pomembna za ekonomski razvoj države. Sklep o začetku študija gozdarstva je bil izdan sredi avgusta 1949, jeseni istega leta se je nanj vpisala prva generacija študentov. Začetek je bil skorajda iz nič, vendar se je študij postopno posodabljal, prve opravljene raziskave so prispevale k razvoju gozdarskih predmetov. Po pričevanjih študentov prve generacije gozdarstva (Preložnik, 2019) so bili zahtevni in kakovostni predvsem splošni predmeti (npr. matematika, kemija), »gozdarski predmeti« pa precej manj. Diplomanti prvih generacij so po končanem študiju prevzeli pomembne funkcije v gozdarski stroki, ki se je v naslednjih desetletjih naglo razvijala. Že iz prve generacije študentov gozdarstva so pozneje izšli doktorji gozdarskih znanosti, npr. dr. Živko Košir.

V obdobju od ustanovitve do danes lahko izpostavimo naslednje mejnike v razvoju študija gozdarstva in matičnega oddelka (Dekleva, 2009; Košnjek, 2009; Bončina, 2019):

- 1949 – začetek študija gozdarstva; Agronomska fakulteta, ustanovljena dve leti prej, se preimenuje v Agronomsko in gozdarsko fakulteto;
- 1953 – Agronomska in gozdarska fakulteta se preimenuje v Fakulteto za kmetijstvo, gozdarstvo in veterinarstvo, ta pa leta 1961 v Biotehniško fakulteto;
- 1966 – začetek magistrskega študija gozdarstva;
- lesarske vsebine so bile sestavni del študija gozdarstva, leta 1962 so znotraj študija gozdarstva oblikovali posebno smer z lesarskim vsebinami, leta 1968 je bil oblikovan samostojen študij lesarstva;
- 1985 – začetek dveletnega višješolskega študija gozdarstva;
- 1994 – začetek triletnega visokošolskega strokovnega študija gozdarstva;
- 2007 – uvedba bolonjskega sistema.

V tujini študij gozdarstva poteka pogosto v okviru gozdarskih fakultet. Razlogi za to so predvsem velikost držav oziroma število študentov gozdarstva, delno pa profil tamkajšnjih univerz, ki pokrivajo znatno ožja področja (npr. področje bioznanosti) kot Univerza v Ljubljani. Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire je sestavni del Biotehniške fakultete (BF), ki združuje raznovrstna

področja. Pri takšnih sistemih je nujna zadostna stopnja avtonomije oddelkov kot sestavnih delov celotne BF, saj takšna organizacija zagotavlja večjo učinkovitost delovanja celotnega sistema.

Od začetka študija gozdarstva do danes je oddelek vzgojil več kot 2400 gozdarskih strokovnjakov, ki so zaznamovali razvoj gozdarstva v Sloveniji pa tudi stanje gozdov in podobo slovenskih krajin. Omeniti velja naslednje bistvene prispevke Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire za razvoj gozdarstva ter za družbeno-ekonomski razvoj Slovenije (Bončina, 2019):

- prispevek k poznavanju gozdnih ekosistemov v Sloveniji; raziskovalci oddelka so prispevali k poznavanju sestavin gozdnih ekosistemov in s tem tudi naravnih danosti Slovenije. Sem spadajo npr. izsledki raziskav drevesnih vrst, gozdnih sestojev, gozdne vegetacije, rastišč, gozdnega živalstva, ipd.;
- prispevek k poznavanju socio-ekonomskih razmer gozdnih posestnikov in družbenega okolja gozdarstva;
- prispevek k razvoju gozdarskih disciplin; oddelek je pripeval k razvoju področij znotraj gozdarstva;
- oblikovanje »slovenske gozdarske šole«; zaposleni na oddelku so prispevali k razvoju in uveljavitvi konceptov, ki prispevajo k prepoznavnosti slovenskega gozdarstva. Sem lahko prištejemo koncept sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, integrativni večnamenski koncept gospodarjenja z gozdovi ter koncept adaptivnega upravljanja gozdov.

3 TEMELJNI STEBRI DELOVANJA

Temeljni stebri delovanja Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire so trije: pedagoški, raziskovalni in razvojni. Na oddelku te aktivnosti potekajo v okviru petih kateder, in sicer za gojenje gozdov, gozdno tehniko in ekonomiko, krajinsko znanost in geoinformatiko, urejanje gozdov in ekosistemske analize ter zdravje gozda in upravljanje prostoživečih živali. Katere so posebnosti izvajanja pedagoškega, raziskovalnega in razvojnega dela na oddelku?

Oddelek izvaja dva programa na prvi stopnji, študijski program druge stopnje ter modul Upravljanje gozdnih ekosistemov, ki je eno od

področij doktorskega študija Bioznanosti. Prostor in objekt delovanja gozdnih strokovnjakov je gozd, zato je terenski pouk pomembna sestavina študija gozdarstva. Zdaj ga je žal manj, kot ga je bilo v preteklosti. V prihodnosti bi bilo smiselno povečati obseg pedagoškega procesa v naravnem okolju – v obliki terenskih vaj in terenskih seminarjev ali pa praktičnega usposabljanja.

Sedanja vertikala gozdarskih študijskih programov – od prve do tretje stopnje – je dobro izhodišče za ohranjanje in posodabljanje študijskih programov gozdarstva. Za te programe je značilno prepletanje vsebin o gozdnih ekosistemih ter ekonomskih, socialnih in tehnoloških vidikih upravljanja gozdov. Pridobljeno znanje in kompetence omogočajo, da so diplomirani kadri dobri skrbniki gozdov, hkrati pa koristni za lastnike gozdov in celotno družbo. Trikotnik znanja, ki ponazarja tri ključne sestavine trajnostnega gospodarjenja – ekološko, ekonomsko in socialno – je bistveni del kompetenc gozdarskih strokovnjakov. Predstave, da je delo gozdarskega strokovnjaka omejeno na posek, spravilo in transport lesa, je zmotno in zastarelo. Narava gozdarskega dela postaja vse širša.

Za raziskave na področju gozda in gozdarstva je značilna časovno-prostorska specifičnost. Raziskave lahko potekajo v velikem prostoru in predvsem v daljših časovnih obdobjih, zlasti če jih primerjamo z laboratorijskimi raziskavami. Za stalne in dolgoročne raziskave je nujna stabilna podpora, ki jo v sedanjem sistemu financiranja raziskovalnega dela pogrešamo.

V primerjavi s podobnimi raziskovalnimi skupinami na gozdarskih fakultetah v srednji Evropi ali Skandinaviji je na Oddelku za gozdarstvo malo raziskovalcev. Le višji standardi delovanja in specializacija raziskav pa omogočajo sledenje najboljšim gozdarskim fakultetam v Evropi.

Finančna sredstva za podporo gozdarski znanosti so omejena, čeprav postajajo razmere pri gospodarjenju z gozdovi vse bolj zaskrbljujoče. Mladi učitelji, ki začinjajo svojo kariero, težko pridejo do raziskovalnih projektov na nacionalni ravni, pot jim je zaprta tudi do »manjših« projektov. Tako področje izgublja razvojne potenciale. Nekateri raziskovalci oddelka lažje najdejo podporo v mednarodnem prostoru, kar je pohvalno, vendar

je zato lahko zapostavljeno reševanje aktualnih raziskovalnih problemov v slovenskem prostoru.

Razvojno delo in sodelovanje z gozdarsko operativno in drugimi gozdarskimi institucijami je bilo vedno pomemben sestavni del aktivnosti oddelka. Pri gospodarjenju z gozdovi se rojevajo pobude za raziskovalno delo, hkrati pa se izsledki raziskav preverjajo v praksi. Gozdarski študijski dnevi in druge ustaljene oblike sodelovanja ostajajo stalnica v delovanju oddelka.

4 RAZVOJNI IZZIVI: SKRB ZA GOZDOVE PRIHODNOSTI

Pedagoško, raziskovalno in razvojno delo na področju gozdarstva poteka v znatno drugačnih razmerah, kot so vladale nekoč. Spremembe okoljskih, socialnih, ekonomskih in tehnoloških razmer so veliko hitreje in zbujaajo zaskrbljenost glede prihodnosti gozdov v Sloveniji. Med okoljskimi razmerami so v ospredju podnebne spremembe, ki v zadnjih desetletjih zaznamujejo razvoj gozdov. Podnebni scenariji so zaskrbljujoči. Tveganja in negotovosti pri gospodarjenju z gozdovi se večajo. Nujno je prilagajanje gozdov in gospodarjenja z njimi, sicer bo v naslednjih desetletjih ogroženo zagotavljanje proizvodnih, ekoloških in socialnih funkcij gozda. Tudi socialne in ekonomske razmere se spreminjajo vse hitreje – znatno hitreje kot gozdovi sami. Zaradi spremenjenih zahtev lastnikov in javnosti je treba dopolnjevati modele upravljanja gozdov. Nevarnosti nesoglasij pri rabi gozdov so stalnica, vendar jih je mogoče preprečevati s strokovnim upravljanjem. Nekatera vprašanja glede upravljanja gozdov in populacij živalskih vrst postajajo za prebivalce vse pomembnejša, lahko so tudi politično občutljiva. Pa vendar se krepi spoznanje, da mora upravljanje temeljiti na strokovnih podlagah. Digitalizacija in računalniške tehnologije prinašajo velike spremembe v delovanju celotnega sektorja. Zagotovo bo v naslednjih letih velik izziv, kako nove tehnologije smiselno vključiti v raziskovalno in pedagoško delo ter upravljanje gozdov.

Zaradi spreminjanja okoljskih, socialnih, ekonomskih in tehnoloških razmer je nujno prilagajanje vseh področij gospodarjenja z gozdovi – od gojenja in varstva gozdov, pridobivanja lesa, monitoringa gozdov in gozdnega prostora do novih modelov upravljanja gozdov, varstva

pred naravnimi nevarnostmi, varstva narave ter sodelovanja z gozdnimi posestniki in javnostjo. Prilagajanje spremembam in iskanje novih konceptov so ključni razvojni izzivi za delovanje oddelka na pedagoškem, raziskovalnem in razvojnem področju. Za takšna prilagajanje je potrebno novo znanje, ki ga lahko zagotovijo le nove raziskave. Njihovi izsledki so skupaj s tujimi in domačim izkušnjami podlaga za dopolnjevanje pedagoških vsebin in upravljanja gozdov.

V minulih sedemdesetih letih delovanja Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire bi lahko izpostavili veliko sprememb, ki so zaznamovale gozdove in gozdarstvo. Oddelek je pri tem tvorno sodeloval. Sedaj se z gozdom ukvarjajo številne druge znanstvene discipline. Zato je treba sprejeti dejstvo, da področje gozda in njihovega upravljanja ni vnaprej rezerviramo samo za gozdarje, ampak je treba »tekmovati« in se dokazovati. Druga ugotovitev je, da za razvoj sektorja ni dovolj, če se ukvarja samo z gozdom. To je res pogosto veliko lepše in lažje, vendar sodelovanje z lastniki in javnostjo postaja vse pomembnejši sestavni del delovanja gozdarskega sektorja. Oddelek in gozdarstvo se morata zato veliko bolj kot doslej odpreti javnosti, sicer bodo stvari o gozdu in gozdarstvu razlagali tisti, ki se na to veliko manj in pogosto slabo spoznajo. Ob tem velja ostati zavezan skrbi za gozd; če kdo, potem mora biti oddelek skrbnik in advokat gozdov v Sloveniji.

Tudi v prihodnjih desetletjih lahko pričakujemo podobno velike in morda še večje spremembe kot doslej. Raziskovalci na oddelku so zaradi vrednotenje dela zelo usmerjeni v raziskave in objave v mednarodnih revijah, premalo časa je namenjenega delovanju znotraj Slovenije. Pomembna vloga Univerze v Ljubljani in s tem tudi našega oddelka je, da je kritični in hkrati konstruktivni opazovalec dogajanja v družbi in promotor novih idej. Prva naloga je zaradi majhnosti Slovenije pogosto težavna, vendar nujno potrebna. Zdi se, da je cesar večkrat gol, vendar se tega ne izve, če se nihče ne oglasi. Druga je pomembna zato, da se poleg kritične misli hkrati posreduje predloge in izboljšave. Oboje je nujno, če želi oddelek kot del Univerze v Ljubljani ohraniti akademski status, ki ni podarjen, lahko je le zaslužen.

5 VIRI

- Bončina, A., 2019. Gozd, gozdarstvo in Slovenci. V: Lukšič, I. (ur): Vloga Univerze v Ljubljani pri preoblikovanju naroda v državo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana (v tisku).
- Čokl, M., 1941. Oskrbovanje gozdov. V: Anko, B., Perko, F. (ur.), 2012, Za naš gozd. Gozdarska anketa 1941, 169-183. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije. Gozdarska založba.
- Dekleva, T., 2009. Šest desetletij ljubljanskega študija biotehniške. V: Ciperle (ur.), 90 let Univerze v Ljubljani: med tradicijo in izzivi časa, 163–170, Rektorat Univerze v Ljubljani.
- Gazvoda, D. (ur.), 2017. Sedemdesetletnica Biotehniške fakultete. Ljubljana, Biotehniška fakulteta.
- Košnjek, T., 2009. Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire. V: Ciperle (ur.), 90 let Univerze v Ljubljani: med tradicijo in izzivi časa, 179–179, Rektorat Univerze v Ljubljani.
- Preložnik, M., 2019. Pogovor o prvi generaciji študentov gozdarstva v Ljubljani. Gorenje pri Stari cerkvi (ustni vir, 19. 10. 2019).
- Šivic, A., 1941a. Razvoj in organizacija občeupravne službe v Sloveniji. V: Anko, B., Perko, F. (ur.), 2012, Za naš gozd. Gozdarska anketa 1941, 49-76. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije. Gozdarska založba.
- Šivic, A., 1941b. Razvoj in struktura gozdnega gospodarstva v Sloveniji. V: Anko, B., Perko, F. (ur.), 2012, Za naš gozd. Gozdarska anketa 1941, 23-48. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije. Gozdarska založba.
- Winkler, I., Malnar, J., 2000. 50 let univerzitetnega študija gozdarstva. Ljubljana, Biotehniška fakulteta.